

دہر نفعی البلاء خدامہ علی

مختصر احکام و حرمات

ما تروا من عمل أو قول أو شيء إلا علموا أنه من الله تعالى
يقول في غير موطن:
لن نغفر لهم ولا نبؤد لهم الا لضعيف
وما جاء من القوم شيئا فنتقم

علی اصغر پور عزت

به همه کسانی که

از بهبوط آدم «علیه السلام» تا ظهور مهدی «عج الله تعالی فرجه»

برای تحقق جامعه عدل شایسته حیات انسانی

باندیشه، قلم، یا خون خویش پی در پی شهادت می دهند.

اجر معنوی این اثر را به استادان اخلاق خویش،
 بویژه مرحوم آیت الله میرزا عبدالکریم حق شناس
 و مرحوم آیت الله سید محمد رضا علوی تهرانی
 اهدا می نمایم.

سرشناسه : پورعزت، علی اصغر، ۱۳۴۵ - شارح،
 عنوان قرارداد: نهج البلاغه، فارسی، برگزیده، شرح.
 عنوان و نام پدیدآور: مختصات حکومت حق مدار در پرتو نهج البلاغه امام علی (علیه السلام) / علی اصغر پورعزت، کتابخانه و انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۷.
 مشخصات نشر : تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۷.
 مشخصات ظاهری : چهارده، ۳۶۲ ص: جلد اول، نمودار.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۴۴۵-۹۱۹-۱
 وضعیت فهرست نویسی: فنی
 یادداشت : کتاب حاضر شرحی بر کتاب «نهج البلاغه» حضرت علی (ع) است.
 یادداشت : چاپ دوم: ۱۳۸۸ (فنی).
 موضوع : علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نظریه های سیاسی و اجتماعی.
 موضوع : علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه - سیاست و حکومت.
 موضوع : اسلام و دولت.
 شناسه افزوده : علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه. برگزیده. شرح.
 شناسه افزوده : شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
 رده بندی کنگره : ۱۳۸۷ پ ۸۶ س ۹ / ۳۸ / ۰۹ BP
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۱۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۱۲۹۷۶۴۹

مختصات حکومت حق مدار
 در پرتو نهج البلاغه امام علی (علیه السلام)،
 نویسنده: علی اصغر پورعزت
 چاپ نخست: ۱۳۸۷
 چاپ دوم: ۱۳۸۸؛ شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه
 حروفچینی و آماده سازی: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی
 لیتوگرافی: مینا؛ چاپ: عطا؛ صحافی: بشارت
 حق چاپ محفوظ است.

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

○ اداره مرکزی: خیابان افریقا، چهارراه حقانی (جهان کودک)، کوچه کمان، پلاک ۲۵، کد پستی ۱۵۱۸۷۳۶۳۱۳ صندوق پستی ۹۶۴۷-۱۵۸۷۵؛ تلفن: ۷۰-۸۸۷۲۵۶۹ فاکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲
 آدرس اینترنتی: info@elmifarhangi.ir www.elmifarhangi.ir
 ○ مرکز بخش: شرکت بازرگانی کتاب گستر، خیابان افریقا، بین بلوار ناهید و گلشهر، کوچه گلنار، پلاک ۷۲، کد پستی ۱۹۱۵۶۷۳۴۸۳؛ تلفن: ۴۳-۲۲۰۲۴۱۴؛ تلفکس: ۲۲۰۵۰۳۲۶
 آدرس اینترنتی: info@ketabgostar.com www.ketabgostar.com
 ○ فروشگاه: پک، خیابان انقلاب - روبه روی در اصلی دانشگاه تهران؛ تلفن: ۶۶۴۰۰۷۸۶

فهرست مطالب

۱	مقدمه مؤلف
۵	بخش اول: مبانی شکل‌گیری حکومت حق‌مدار
۷	مقدمه بخش اول
۹	فصل اول: اندیشه حکمرانی
۹	زبان، حق و عدل
۱۰	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۱۰	حکومت کوتاه‌علوی و اشتیاق دیربای مردمی
۱۱	حکومت در پرتو زبان و اندیشه
۱۲	نظریه‌های عدالت
۱۲	۱. عدالت در رویکرد لیبرالیسم
۱۳	۲. عدالت در رویکرد سوسیالیسم
۱۳	۳. عدالت در رویکرد لیبرال دموکراسی
۱۵	۴. عدالت در رویکرد اجتماع‌گرایی
۱۵	۵. عدالت در رویکرد تأنیت‌گرایی
۱۶	۶. عدالت در رویکرد فرانواگرایی
۱۷	۷. عدالت در رویکرد تقدیرگرا
۱۸	۸. عدالت در رویکرد حق‌گرا
۲۱	رویکرد منطقی به حق‌گرایی

۶۲	سیاست در حکومت حق مدار
۶۳	موضوعیت رأی عامه مردم
۶۶	مشارکت سیاسی زنان و حتی کودکان در صحنه بیعت
۶۸	مبارزه با ترس و ناامنی، رویه حیثیتی حکومت حق مدار
۷۰	مشاوره با مردم و پرهیز از خودکامگی و استبداد
۷۲	ضرورت وجود حکومت قاطع و اهمیت پرهیز آن از افراط و تفریط
۷۳	نتیجه بحث
۷۵	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۷۷	فصل پنجم: عرصه فرهنگی حکومت حق مدار
۷۷	آگاهی کافی
۷۸	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۷۸	فرهنگ در حکومت حق مدار
۷۹	اهمیت بلوغ جامعه و حضور یاران صالح
۸۴	ضرورت آگاه ساختن و آموزش مردم
۸۷	نوع‌شناسی مردم و الگوهای فرهنگی جامعه
۹۶	نتیجه بحث
۹۷	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۹۹	بخش سوم: خرده‌سیستم‌های حکومت حق مدار
۱۰۱	مقدمه بخش سوم
۱۰۳	فصل ششم: مختصات خرده‌سیستم قانون‌گذاری در حکومت حق مدار
۱۰۳	قانون بر حق
۱۰۳	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۱۰۳	قانون در حکومت حق مدار
۱۰۸	دستگاه‌های قانونی منطقی
۱۰۸	شرایط تأسیس یک سیستم منطقی قانون‌گذاری
۱۱۲	دستگاه قانونی یادگیرنده و پویا
۱۱۳	سیستم هوشمند قانون‌گذاری
۱۱۴	نتیجه بحث
۱۱۵	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۲۲	آثار زبان شناختی تأکید بر حق‌مداری
۲۴	نتیجه بحث
۲۵	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۲۷	فصل دوم: اهداف حکومت
۲۷	حکم خدا و سنت نبی
۲۸	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۲۸	هدف و جهت حرکت
۳۰	دلالت نهج‌البلاغه بر حکومت علوی
۳۲	نظام منطقی قانون‌گذاری و ابعاد عدالت اجتماعی
۳۴	اهداف حکومت علوی
۳۶	عدالت و انسجام اجتماعی
۳۷	امکان‌پذیری تحقق شهر عدل
۳۸	نتیجه بحث
۳۹	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۴۱	بخش دوم: عرصه‌های حکمرانی حق مدار
۴۳	مقدمه بخش دوم
۴۵	فصل سوم: عرصه اقتصادی حکومت حق مدار
۴۵	رفاه نسبی
۴۶	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۴۶	اقتصاد در حکومت حق مدار
۴۶	وضع زندگی هیأت حاکمه و مسئولان عالی‌رتبه نظام
۵۰	مبارزه با فقر، رویه مستمر حکومت حق مدار
۵۲	ضرورت تأمین معاش کارگزاران، قضات و سپاهیان
۵۴	ضرورت تسهیل تجارت و تأمین امنیت اقتصادی
۵۵	شان صنعتگران و تجار منصف
۵۵	برابری و مساوات در عرصه اقتصاد
۵۷	نتیجه بحث
۵۹	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۶۱	فصل چهارم: عرصه سیاسی حکومت حق مدار
۶۱	امنیت کامل
۶۲	واژه‌ها و مفاهیم رهنما

فصل هفتم: مختصات خرده‌سیستم اجرایی در حکومت حق‌مدار	۱۱۷
اجرای دقیق	۱۱۷
واژه‌ها و مفاهیم رهنما	۱۱۷
اجرا در حکومت حق‌مدار	۱۱۸
سیستم اجرایی حکومت حق‌مدار	۱۲۱
نظارت برای تضمین صحت اجرا	۱۲۲
کارگزاران در حکومت حق‌مدار	۱۲۳
دستگاه اجرایی خطامشی	۱۲۴
نتیجه بحث	۱۲۵
سوالات و پرسش‌های رهنما	۱۲۷
فصل هشتم: مختصات خرده‌سیستم قضایی در حکومت حق‌مدار	۱۲۹
قاصدیت در قضاوت و ارزیابی	۱۲۹
واژه‌ها و مفاهیم رهنما	۱۳۰
قضاوت در حکومت حق‌مدار	۱۳۰
سیستم قضایی حکومت حق‌مدار	۱۳۲
قاضی در حکومت حق‌مدار	۱۳۳
نقش بی‌بدیل دستگاه قضایی و حکومت	۱۳۴
تفکیک قوا در حکومت حق‌مدار	۱۳۵
نتیجه بحث	۱۳۶
سوالات و پرسش‌های رهنما	۱۳۷
بخش چهارم: مبانی و بنیان‌های سیستم حکومت حق‌مدار	۱۳۹
مقدمه بخش چهارم	۱۴۱
فصل نهم: مبانی منطقی طراحی سیستم حکومت حق‌مدار	۱۴۳
سیستم محکم	۱۴۳
واژه‌ها و مفاهیم رهنما	۱۴۴
خطامشی در حکومت	۱۴۴
مبانی منطقی حکومت حق‌مدار	۱۴۵
توحید؛ گزاره زیربنایی سیستم	۱۴۶
اصل موضوعه ۱. برابری مبتنی بر توحید	۱۴۹
اصل موضوعه ۲. آزادی مبتنی بر توحید	۱۵۲

قضیه مبانی ۱. تناسب حق و تکلیف	۱۵۵
قضیه مبانی ۲. تسهیل کمال‌گرایی	۱۵۹
سیستم منطقی خطامشی‌گذاری حق‌مدار	۱۶۲
نتیجه بحث	۱۶۴
سوالات و پرسش‌های رهنما	۱۶۵
فصل دهم: قضایای منطقی سیستم خطامشی‌گذاری حق‌مدار	۱۶۷
سیستم پویا	۱۶۷
واژه‌ها و مفاهیم رهنما	۱۶۸
خطامشی‌های فراگیر و رهنما	۱۶۸
سطح دوم قضایای منطقی سیستم خطامشی‌گذاری حق‌مدار	۱۶۸
قضیه اول: ضرورت حکومت	۱۶۹
قضیه دوم: بهینه‌سازی مصرف منابع ملی	۱۷۲
قضیه سوم: امنیت، رفاه و آگاهی	۱۷۳
قضیه چهارم: نفی تبعیض و برتری‌جویی	۱۷۹
قضیه پنجم: ادراک آزادی و استمرار آزادگی	۱۸۲
قضیه ششم: تسهیل تجارت و زندگی، و احترام به مالکیت‌های مشروع	۱۸۷
قضیه هفتم: موضوعیت مشارکت عامه	۱۸۹
قضیه هشتم: نفی استبداد و شبکه‌های الیگارشیک	۱۹۲
قضیه نهم: پاسخگویی و حساب‌پس‌دهی حکومت	۱۹۴
قضیه دهم: انعطاف در وظایف حکومت	۱۹۷
قضیه یازدهم: نظارت مالی بر کارگزاران و حساب‌کشی از آنان	۲۰۰
قضیه دوازدهم: اعتماد به شهروندان و بازستانی حقوق مالی آنان از سایرین	۲۰۴
قضیه سیزدهم: سازوکارهای جبران هزینه‌های اجتماعی و شخصی	۲۰۸
قضیه چهاردهم: توسعه پایدار و جبران هزینه‌های آن	۲۱۰
قضیه پانزدهم: شایسته‌سالاری	۲۱۳
قضیه شانزدهم: ممانعت از ترویج منکرات	۲۱۵
قضیه هفدهم: آموزش همگانی و آگاه‌سازی عامه	۲۱۸
قضیه هجدهم: ترویج روحیه حق‌طلبی و عدالت‌خواهی	۲۲۱
قضیه نوزدهم: تضمین یادگیرندگی سیستم	۲۲۶
نتیجه بحث	۲۳۰
سوالات و پرسش‌های رهنما	۲۳۲

فصل یازدهم: امکان پذیری حکومت حق مدار و جریان اطلاعات و ارتباطات در آن

۲۳۵	سیستم قابل اجرا
۲۳۵	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۲۳۶	سیستم و جامعه هدف
۲۳۶	فراگرد سیستم در سطح صفر
۲۳۸	منشور حکومت حق مدار و شرح خانه‌های پردازش
۲۳۸	خرده سیستم‌های حکومت
۲۴۷	فراگرد سیستم در سطح یک
۲۴۷	خرده سیستم قانون گذاری حکومت
۲۴۹	خرده سیستم اجرایی حکومت
۲۴۹	خرده سیستم قضایی حکومت
۲۵۲	سطح دوم خرده سیستم قانون گذاری
۲۵۴	فراگرد سطح دوم خرده سیستم قانون گذاری
۲۵۴	سطح دوم خرده سیستم اجرایی
۲۵۶	فراگرد سطح دوم خرده سیستم اجرایی
۲۵۶	سطح دوم خرده سیستم قضایی
۲۵۸	فراگرد سطح دوم خرده سیستم قضایی
۲۶۰	سطح سوم قوه مجریه در سیستم خط مشی گذاری حق مدار
۲۶۰	فراگرد سطح سوم سیستم خط مشی گذاری حق مدار
۲۶۱	سطح چهارم خرده سیستم اجرایی در عرصه فرهنگی
۲۶۱	فراگرد سطح چهارم خرده سیستم اجرایی در عرصه فرهنگی
۲۶۳	سطح چهارم خرده سیستم اجرایی در عرصه اقتصادی
۲۶۳	فراگرد سطح چهارم خرده سیستم اجرایی در عرصه اقتصادی
۲۶۵	سطح چهارم خرده سیستم اجرایی در عرصه سیاسی
۲۶۵	فراگرد سطح چهارم خرده سیستم اجرایی در عرصه سیاسی
۲۶۷	امکان پذیری و ضرورت توسعه سیستم
۲۶۷	نتیجه بحث
۲۶۸	سؤالات و پرسش‌های رهنما

بخش پنجم: آینده جهان و حکومت حق مدار

۲۷۱	مقدمه بخش پنجم
۲۷۳	فصل دوازدهم: آثار حکومت امام علی (ع)
۲۷۵	حکومت مردمی
۲۷۶	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۲۷۶	آثار و پیامدهای بدیع حکومت امام علی «علیه السلام»
۲۷۷	برجسته کردن نقش عامه
۲۷۸	مشارکت سیاسی زنان
۲۷۹	شفافیت فوق العاده در برابر عامه
۲۸۰	سنت حساب پس دهی و پاسخ گویی دولتمردان در برابر عامه
۲۸۰	توسعه شاخص‌های محک زنی حکومت‌ها
۲۸۱	عدالت فراگیر و همه گیر
۲۸۱	توسعه امید به امکان پذیری تحقق جامعه عدل
۲۸۲	آثار و پیامدهای تکاملی حکومت امام علی «علیه السلام»
۲۸۳	تحول ماهیت دولت در انظار عامه
۲۸۳	تعیین ملاک‌های شایسته سالاری در گزینش کارگزاران
۲۸۴	رویکرد سیستمی به اداره امور
۲۸۴	حساب پس دهی در سلسله مراتب اداری
۲۸۵	نگاه به حکومت به مثابه وسیله‌ای برای خدمت
۲۸۵	اثر شگفت آور حکومت امام علی «علیه السلام» بر تحول ادبیات حکمرانی
۲۸۷	نتیجه بحث
۲۸۸	سؤالات و پرسش‌های رهنما
۲۹۱	فصل سیزدهم: آینده؛ از حکومت امام علی (ع) تا سیرت امام مهدی (ع)
۲۹۱	حکومت آینده
۲۹۲	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۲۹۲	چشم انداز آینده
۲۹۳	علی «علیه السلام» و جهان آینده
۲۹۵	مفهوم "امام زمان" و جلوه‌های نمادین برای ابلاغ پیام به آیندگان
۲۹۶	تصویر شهر عدل و آینده جهان در پرتو حکومت حق مدار
۲۹۶	مطالعه تطبیقی تصویر شهر عدل در سیره معصومان «علیهم السلام»
۳۰۰	حکومت موعود

۳۰۱.....	مبانی و شاخص‌های اصلی تصویرپردازی از شهر عدل
۳۰۱.....	شاخص‌های اصلی شهر عدل: تمام خرد و کمال هنر
۳۰۷.....	نتیجه بحث
۳۰۸.....	سوالات و پرسش‌های رهنما
۳۱۱.....	فصل چهاردهم: امام علی و پژوهشگران آینده
۳۱۱.....	یاران امام
۳۱۲.....	واژه‌ها و مفاهیم رهنما
۳۱۲.....	چشم‌انداز پژوهش‌های آینده
۳۱۳.....	الف) نقد و اصلاح مستمر مبانی منطقی سیستم حق‌مدار
۳۱۳.....	ب) تکامل ابزارها یا اصلاح روش‌های طراحی سیستم
۳۱۴.....	ج) توسعه سیستم به سطوح آفاقی‌تر
۳۱۵.....	د) مطالعه درباره راهکارها و سازوکارهای تحقق حاکمیت عامه بر سرنوشت خویش
۳۱۵.....	ه) پژوهش درباره راه‌های توسعه آگاهی‌های عمومی و افزایش بلوغ عامه
۳۱۶.....	و) برانگیختن عامه از طریق پرده‌برداری از وجوه زیبایی‌شناسانه شهر عدل
۳۱۶.....	ز) توسعه روش‌ها، ابزارها و سازوکارهای ارزیابی پیامدهای نهایی سیستم
۳۱۷.....	ح) پژوهش برای توسعه راهکارهای عملی کاهش فقر و مقابله با آثار بی‌عدالتی
۳۱۷.....	ط) تلاش برای مطالعه تطبیقی زیربنای منطقی نظام‌های قانونی
۳۱۷.....	ی) مطالعه بنیان‌های نهادی رفتارهای عدالت‌خواهانه یا ظلم‌گرایانه عامه
۳۱۸.....	ک) مطالعه عوامل روان‌شناختی و زبان‌شناختی مؤثر بر توسعه عدالت
۳۱۸.....	ل) توسعه و طراحی روش‌های بازدارنده "سلطه و تحمیل ترفندهای الیگارشیک"
۳۱۹.....	م) تحلیل وقایع تاریخی و رابطه آن با فرهنگ عدالت‌گرا
۳۱۹.....	ن) استمرار تحلیل اصل موضوعی
۳۲۰.....	سخن پایانی - استمرار پژوهش در ورای زمان و مکان
۳۲۱.....	سوالات و پرسش‌های رهنما
۳۲۳.....	فهرست اعلام
۳۲۷.....	فهرست موضوعی
۳۵۳.....	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه مؤلف

حکومت یکی از مهم‌ترین نهادهای اجتماعی است که شکل‌های نخستین آن با پیدایش اولین جوامع انسانی پدیدار گشته‌اند و انسان‌ها فراخور سیر تکامل آرا و اندیشه‌های خویش، اشکال متنوعی از آنها را شکل داده و تکامل بخشیده‌اند.

زیباترین و نیک‌فرجام‌ترین گونه‌های حکمرانی و حکومت در طول تاریخ، توسط پیامبران برگزیده خداوند متعال و اولیای او، در سنت‌های پاکیزه حضرت داوود و حضرت سلیمان «علیهما السلام» به مدد معجزات الهی متجلی شدند و گویا مقدمه آشنایی بشر با ویژگی‌های حکومت موعود و زمینه اشتیاق به حکمرانی عدل را فراهم ساختند؛ ولی ادبیات این نوع حکمرانی در دوره‌های کوتاه حکومت پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» و امام علی «علیه‌السلام» فراهم گردید و بدین ترتیب حکومت حق‌مدار مستندسازی شد؛ به طوری که هرگونه اجتماع بشری بتواند با ساز و کارهای عادی به مراتبی از شاخص‌های آن دست یابد؛ در واقع، این خود گونه‌ای متفاوت از تجلی معجزات الهی بود که سازوکارهای حیات عادی و حتی ادبیات متداول در بافت تمدن بشری، توانست خمیرمایه استقرار حکومتی حق‌مدار را فراهم سازد؛ حکومتی که مدت کوتاهی نیز در دوران امام حسن مجتبی «علیه‌السلام» استمرار یافت و در دوران کوتاهی از نهضت عاشورا در میان جمعی محدود، ولی برگزیده، متجلی گشت و جلوه‌هایی از آن، حتی در شرایط سلطه مأمون در سنت رضوی نمایان گردید و علی‌رغم همه مجاهدت‌ها و تلاش‌های چهارده معصوم «علیهم‌السلام» و پیروانشان در دوره‌های متنوع و متفاوت تاریخ، تحقق کامل آن به تسری سیرت مهدوی در حیات بشری و تحقق تمدن موعود، موکول گشت.

قابل تأمل است که پرمایه‌ترین متون ادبی به جای مانده برای بازسازی این سنت الهی، مربوط به دوران حکومت کوتاه امام علی «علیه‌السلام» است؛ دورانی که علی‌رغم کوتاهی، بیشترین دستاورد جامعه بشری را در تحقق "عدالت اجتماعی" عرضه داشته و مصادیق اجرای عدالت حق‌مدار را نمایان ساخته است.

بدون شک زیبایی کلام و تجلی بی‌نظیر قدرت ادبیات، از مهم‌ترین دلایل بقای این متون ادبی است؛ زیبایی و قدرتی که حتی دشمنان و مخالفان سنت علوی را وادار می‌کرد که علی‌رغم خصومت با محتوای کلام حضرت، ظاهر آن را حفظ کرده و به نسل‌های بعدی منتقل سازند؛ به طوری که حتی در «واردی علی‌رغم اظهار دشمنی و توهین به این مرام، به شکل اعجاب‌آوری به تحسین این کلام پرداخته و نسبت به ضبط و ترویج آن همت گمارده‌اند (ر.ک. شهیدی، مقدمه ترجمه نهج‌البلاغه، ۱۳۸۱، ج۱)؛ بدین ترتیب بسیاری از دشمنان این معانی، الفاظ حامل آن را به نسل‌های بعدی منتقل نمودند تا اینکه این گنجینه ادبی به نسل حاضر رسید. هر چند بسیاری از سخنان امام علی «علیه‌السلام» به خاطر استمرار جریان حدیث‌سوزی و انکار و تقیه و هجمه دشمنان ایشان از دسترس تمدن بشری به دور ماند، ولی نگاهی کل‌نگار^۱ به منطق حاکم بر مجموعه باقیمانده، فرصتی بسیار استثنایی برای بازسازی یک سامانه کامل برای تصویرپردازی از حکومت حق‌مدار فراهم می‌سازد.

زیربنای استدلالی این شیوه بازسازی، از کلام خود حضرت قوت می‌گیرد؛ مبنی بر اینکه آدمی پشت زبان خویش پنهان است، گفته‌های آدمی او را می‌شناساند و نامه هر شخص رساتر از چیزی است که از سوی وی سخن می‌گوید (ر.ک. نهج‌البلاغه، حکمت‌های ۱۴۰، ۳۸۴ و ۲۹۳، ترجمه آیتی، ۹۵۱، ۹۹۵، ۸۶۹).

بنابراین، مجموعه سخنان به جای مانده از حضرت در نهج‌البلاغه، به مثابه مبنای بازپردازی نظری حکومت حق‌مدار مورد استفاده قرار گرفت و کتاب حاضر پدید آمد؛ در این کتاب هر چند که مصالح و مبانی تحلیل از حکومتی با ساختار ساده گرفته شده که موضوعیت تفکیک قوا و انتزاع عرصه‌های حکمرانی برای آن، در آن زمان موضوعیت نداشته است، ولی با توجه به جامعیت رهنمودهای آن، می‌توان با مراتبی از اغماض، رفتار و اصول اخلاقی حاکم بر رفتار قضات را به قوه قضاییه، الزامات ناظر بر نحوه عقد پیمان و قانونگذاری و تفسیر قرآن را به قوه مقننه، و شئون حاکم بر رفتار کارگزاران را به قوه مجریه نسبت داد؛ ضمن اینکه برحسب موضوع، دیدگاه‌های امام درباره مقوله‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، با استفاده از واژگان و شاخص‌های معینی در ارتباط با این حوزه‌ها تفکیک شدند؛ بدین شیوه ساختار حکومت حق‌مدار با سه قوه مجریه، مقننه و قضاییه، و در سه عرصه اقتصادی سیاسی و فرهنگی حکومت، قابل ترسیم شد.

در بسیاری از موارد، نگارنده مجبور شده است تا به خاطر سهولت دسترسی یا جلب توجه خواننده، برخی از عبارت‌های نهج‌البلاغه را در موارد متفاوت و در کاربردهای گوناگون تکرار کند. این تکرار ممکن است موجب دشواری‌هایی برای برخی از خوانندگان گردد، در حالی که برای بسیاری از آنان ضروری است. از این رو از آن دسته از خوانندگان که نیازی به این ارجاعات نداشته‌اند، پیشاپیش عذرخواهی می‌شود.

در جریان تحقیق، اکتفا به مطالعات تاریخی و تفسیری راهگشا نبود و محقق ناگزیر، از روش تحلیل منطقی استفاده کرد. این روش که متأسفانه به ندرت در علوم انسانی مورد استفاده قرار گرفته است، متضمن طراحی مجموعه‌ای نظام یافته از گزاره‌های منطقی است که از هرگونه تناقض، ناسازگاری و تکرار میرا باشد و بتواند مختصات اصلی سیستم علمی یا مفهومی مورد نظر پژوهشگر را وصف نماید.

وقتی حوزه مفهومی بحث، عدالت اجتماعی است، طراحی یک سیستم منقح، به صرفه، سازگار و کارآمد، بسیار دشوار می‌شود؛ حتی گاهی تشخیص اینکه یک گزاره، «اصل موضوع» است یا «قضیه مبنایی» کاری بسیار تامل برانگیز به نظر می‌رسد. زیرا بر اساس اصول موضوعه هر سیستم، سلسله مراتبی از قضایا استخراج می‌شوند که نوعی بنای استدلالی را شکل می‌دهند. بدیهی است که کمترین تزلزل در مبانی این بنای استدلالی، ممکن است موجب فروپاشی بنیان بسیاری از استدلال‌های بعدی شود.

از این رو نظام زیربنایی تعریف عدالت در سیستم حکومت حق‌مدار، بارها مورد تجدید نظر قرار گرفت و اولین نسخه آن در سال ۱۳۸۲ تدوین شد و تا سال ۱۳۸۵ در قالب مقالاتی منتشر گردید که در جریان آن از راهنمایی و مساعدت دانشمندان، استادان و پژوهشگران ارجمندی استفاده شد (ر.ک. پورعزت، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۵) که در اینجا امکان ذکر نام همه آنها امکانپذیر نیست. در اینجا ضمن قدردانی از همه این بزرگواران، بویژه از جناب آقای دکتر سیدمهدی الوانی، دکتر علی رضائیان، دکتر صادق آئینه‌وند، استاد مصطفی دلشادتهرانی، دکتر لطف الله نبوی، دکتر ولی الله نقی‌پورفر، و دکتر آرین قلی‌پور سپاسگزاری می‌شود.

سپس نسخه اولیه سیستم مورد بازبینی و بازخوانی پژوهشگر قرار گرفت و در سال ۱۳۸۷ نسخه دوم سیستم، ضمن تجدیدنظر اساسی در مبانی منطقی و کاهش تعداد اصول موضوعه از پنج اصل به یک اصل مبنایی و دو اصل موضوعه، و تعریف دو قضیه مبنایی بر اساس آن دو اصل موضوع، و سپس تعریف نوزده قضیه منطقی بر اساس آن دو قضیه مبنایی، بازپردازی شد.

مؤلف بر آن است که ممکن است پژوهشگران بعدی بتوانند این سیستم را بازبینی کرده، اصلاح نمایند یا توسعه دهند. از این رو با استفاده از ساختار کتابهای درسی و طراحی سوالات و موضوعاتی برای بحث، امکان تامل بر نکات مهمتر را فراهم آورده، بویژه با طراحی برخی سوالات مفهومی، خطوط رهنمای مهمی را پیش روی پژوهشگران بعدی قرار داده است.

در همین امتداد، بخش اول کتاب به مبانی و اهداف حکومت حق‌مدار، بخش دوم به مختصات عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، و فرهنگی آن، بخش سوم به ویژگی‌های خرده‌سیستم‌های آن، بخش چهارم به طراحی سیستم و بحث از امکان‌پذیری استقرار و اجرای آن، و بخش پنجم به آثار آن، ارتباط آن با آینده، (بویژه آینده موعود) و خطوط سیر قابل تامل برای دانش‌پژوهان و محققان آینده اختصاص یافته است.

در پایان جا دارد که از زحمات کارکنان ارجمند شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، پژوهشگاه علوم انسانی (بویژه مرکز تحقیقات امام علی «علیه السلام»)، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، بویژه از حیث همکاری در دسترسی به منابع علمی و تسریع در تدوین و انتشار کتاب تشکر شود. ضمن اینکه محقق برخود لازم می‌داند از زحمات بی‌دریغ و خالصانه بسیاری از دانش‌جویان و همکاران ارجمند خویش، بویژه آقای هاشم سوداگر، آقای ماجد ناجی، دکتر غزاله طاهری عطار، دکتر عبدالله بیچرانلو، و خانم طاهره حلاج شوشتری که در طراحی نمودارها، بازخوانی و مطالعه مکرر نسخه‌های تایپ شده، و بهبود نگارش کتاب به محقق کمک کرده، آراء و پیشنهادات ارزنده‌ای را به وی ارائه داده‌اند، قدردانی نماید. تدوین این کتاب حاصل تلاش در یک دوره زمانی تقریباً ده ساله است که در جریان آن محقق با مشکلات متعددی مواجه بوده، ناگزیر محدودیتهایی را برای اعضای خانواده خود ایجاد کرده است؛ از این رو در اینجا از همه آنها بویژه پدر، مادر، همسر و فرزند خویش تشکر می‌نماید.

هرچند هدف از تدوین این کتاب، تدوین یک کتاب درسی نبوده است، ولی می‌توان آن را به مثابه منبع اصلی مباحث درسی «مدیریت و حکومت در اسلام»، «مدیریت و حکومت در پرتو نهج‌البلاغه» و «متون اسلامی برای دانشجویان مدیریت دولتی و اداره دولت و حکومت»، تلقی کرد.

در طراحی ساختار کتاب، سؤال‌هایی مدنظر مطالعه‌کنندگان قرار گرفته‌اند که ممکن است پاسخ به آن‌ها نیاز به استمرار پژوهش داشته باشد. هدف اصلی مؤلف از طرح سؤال‌های مذکور، هدایت و جهت دادن به سایر پژوهشگرانی است که امید است در قالب تیم‌ها یا گروه‌های کار فرازمانی، به تحقق اهداف مقدس مجموعه افراد و پژوهشگرانی که تاکنون درباره شناسایی ابعاد حکومت امام علی «علیه‌السلام» فعالیت کرده‌اند، استمرار بخشند.

علی اصغر پورعزت

عضو هیات علمی گروه مدیریت دولتی دانشگاه تهران

تابستان ۱۳۸۷

بخش اول

مبانی شکل‌گیری حکومت حق‌مدار

فهرست منابع و مآخذ

۱. **قرآن کریم**. تهران، انتشارات اسوه، وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه، چاپ ۱۳۶۵.
۲. آیتی، محمدابراهیم، ۱۳۶۹. **تاریخ پیامبر اسلام**. چاپ ششم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۳. اسدپور، مهدیه، ۱۳۸۴. **شناسایی اصول ناظر بر سیستم خط‌مشی‌گذاری برای توسعه عدالت توزیعی و رفاه عمومی بر مبنای آموزه حق‌مدار**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، تهران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
۴. **اصول کافی**، با ترجمه و شرح حال سیدجواد مصطفوی (پائیز ۱۴۱۰ هجری قمری)، دوره چهارجلدی، انتشارات علمیه اسلامیة.
۵. **المیزان**، ترجمه تفسیرالمیزان، علامه سید محمدحسین طباطبائی، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، دوره بیست جلدی، دفتر انتشارات اسلامی - وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ هجدهم، تابستان ۱۳۸۳.
۶. **بحارالانوار**، علامه مجلسی، چاپ ۱۴۰۴ هجری قمری، بیروت، مؤسسه الوفاء.

۱۶. پورعزت، علی اصغر. زمستان ۱۳۸۲. "ضرورت توسعه فرهنگ عدالت‌پذیر برای نیل به جامعه عدل موعود (۲)". **انتظار. شماره ۱۰**. مرکز تخصصی مهدویت. صص ۹۸-۸۶.

۱۷. پورعزت، علی اصغر. ۱۳۸۳. "شهر عدل و دولت هوشمند". **پیام مدیریت. شماره ۱۱ و ۱۲ تابستان و پاییز ۱۳۸۳**. دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی.

۱۸. پورعزت، علی اصغر. پاییز ۱۳۸۳. "شهر عدل امام مهدی؛ تجلی‌گاه تمام خرد و کمال هنر انسانی". **انتظار موعود. فصلنامه علمی - تخصصی ویژه امام مهدی (عج). سال چهارم. شماره سیزدهم**. قم. مرکز تخصصی مهدویت.

۱۹. پورعزت، علی اصغر و سید مهدی الوانی. ۱۳۸۳. "مبانی منطقی طراحی سیستم خطمشی‌گذاری دولتی برای تحقق عدالت حق‌مدار (بر اساس نهج‌البلاغه)". **دانشور رفتار. شماره پنجم. ویژه مقالات مدیریت ۲**. تهران. دانشگاه شاهد.

۲۰. پورعزت، علی اصغر. ۱۳۸۴. "تصویرپردازی بصیرت‌بخش از آینده موعود: استراتژی فوق‌فعال انتظار شهر عدل در ایران". **کمال مدیریت (ویژه‌نامه مدیریت دولتی و چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران). شماره ۸ و ۹**. زمستان ۱۳۸۳ و بهار ۱۳۸۴. دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی.

۲۱. پورعزت، علی اصغر. ۱۳۸۵. "تصویرپردازی از شهر عدل موعود: بر اساس مطالعه تطبیقی سنت محمدی، حکومت علوی، و سیرت مهدوی". **گفتان مهدویت: بیانیه‌ها و مقاله‌های گفتان ششم**. قم. مؤسسه فرهنگی انتظار نور. بوستان کتاب.

۲۲. پورعزت، علی اصغر. تیرماه ۱۳۸۵. "طراحی و تبیین سیستم خطمشی‌گذاری حق‌مدار برای تحقق عدالت اجتماعی (بر اساس نهج‌البلاغه)". **دانشور رفتار. شماره هفدهم، دوره جدید، ویژه مقالات مدیریت ۶**. تهران. دانشگاه شاهد.

۲۳. پورعزت، علی اصغر، آرین قلی‌پور، و علی پیران‌نژاد. ۱۳۸۷. "عدالت و اعتماد، ره‌آورد دولت الکترونیک". **دانشور رفتار**. زیر چاپ. تهران. دانشگاه شاهد.

۷. الوانی، سیدمهدی. ۱۳۷۲. **مدیریت عمومی**. ویرایش دوم. تهران. نشر نی.

۸. الوانی، سیدمهدی و فتاح شریف‌زاده. ۱۳۷۹. **فرایند خطمشی‌گذاری عمومی**. تهران. انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

۹. پورسید آقایی، مسعود. ۱۳۸۰. **پیدای پنهان؛ نگاهی کوتاه به حیات، سیرت و آثار حضرت مهدی (عج)**. قم. انتشارات حضور.

۱۰. پورعزت، علی اصغر. ۱۳۸۰. "مدیریت دولتی و عدالت اجتماعی". **دانش مدیریت. شماره ۵۵**. دانشکده مدیریت دانشگاه تهران. صص ۱۱۷-۸۳.

۱۱. پورعزت، علی اصغر. ۱۳۸۱. "عدل موعود، حلقه آخر سلسله چالش‌های بشری برای تصویرگری جامعه عدل". **گل‌نرگس - ویژه‌نامه دومین جشنواره دانشجویی منتظران موعود**. معاونت فرهنگی جهاد دانشگاهی علوم پزشکی تهران. صص ۳۹-۲۹.

۱۲. پورعزت، علی اصغر. بهار ۱۳۸۱. "رویکرد سیستمی به سیاست‌گذاری‌های اقتصادی دولت برای تحقق عدالت اجتماعی". **کمال مدیریت. شماره ۱**. دانشکده مدیریت دانشگاه شهید بهشتی. صص ۱۴۳-۱۱۹.

۱۳. پورعزت، علی اصغر. تابستان ۱۳۸۲. "تصویرپردازی از آینده، استراتژی اقدام در سیستم‌های اجتماعی". **سخن‌سمت. شماره ۱۰**. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها. صص ۵۲-۳۱.

۱۴. پورعزت، علی اصغر. تابستان و پاییز ۱۳۸۲. "ضرورت توسعه فرهنگ عدالت‌پذیر برای نیل به جامعه عدل موعود (۱)". **انتظار. شماره ۸ و ۹**. مرکز تخصصی مهدویت. صص ۱۶۸-۱۵۱.

۱۵. پورعزت، علی اصغر. ۱۳۸۲. **طراحی سیستم خطمشی‌گذاری دولتی برای تحقق عدالت اجتماعی، بر مبنای مدل حکومت حق‌مدار علوی (بر اساس نهج‌البلاغه)**. رساله دکتری. دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.

۲۲. پورعزت، علی‌اصغر. زمستان ۱۳۸۵. "تحلیل مبانی منطقی طراحی سیستم‌های خطامشی‌گذاری معطوف به عدالت (مقایسه آموزه‌های نهج‌البلاغه و برخی از مکاتب فلسفی سیاسی)". **مجله علمی پژوهشی مدرس. شماره چهارم**. پیاپی ۴۹. دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.

۲۵. جعفری، یعقوب. ۱۳۷۲. **بینش تاریخی نهج‌البلاغه**. تهران. دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۲۶. جوادی آملی، عبدالله. ۱۳۷۹. "سیره رسول اکرم «صلی الله علیه و آله» در قرآن". **تفسیر موضوعی قرآن کریم**. جلد ۹. مرکز نشر اسراء.

۲۷. حجازی، سید جمال‌الدین. ۱۴۰۸ هجری قمری. **پیام امام زمان (عج)**. مؤسسه الغدير.

۲۸. حکیمی، محمدرضا. ۱۳۷۸. **جامعه‌سازی قرآنی**. تهران. دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۲۹. دلشاد تهرانی، مصطفی. پاییز ۱۳۸۰. **دولت آفتاب، اندیشه سیاسی و سیره حکومتی علی «علیه‌السلام»**. تهران. انتشارات دریا.

۳۰. دلشاد تهرانی، مصطفی. پاییز ۱۳۷۹ الف. **حکومت حکمت، حکومت در نهج‌البلاغه**. تهران. انتشارات دریا.

۳۱. دلشاد تهرانی، مصطفی. بهار ۱۳۸۰. **ره‌ن‌ان دین، آسیب‌شناسی دین و دین‌داری در نهج‌البلاغه**. تهران. انتشارات دریا.

۳۲. دلشاد تهرانی، مصطفی. پاییز ۱۳۷۹ ب. **میراث ربوده، تحلیلی بر رویداد سقیفه**. تهران. انتشارات دریا.

۳۳. دلشاد تهرانی، مصطفی. زمستان ۱۳۷۹. **ارباب امانت، اخلاق اداری در نهج‌البلاغه**. تهران. انتشارات دریا.

۳۴. رضائیان، علی. ۱۳۸۲. **تجزیه و تحلیل و طراحی سیستم**. تهران. سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.

۳۵. **روضه‌الواعظین**. محمد ابن حسن نیشابوری. بی تاریخ. قم. انتشارات رضی.

۳۶. زیبا کلام، فاطمه. ۱۳۷۸. **سیر اندیشه فلسفی در غرب**. تهران. انتشارات دانشگاه تهران.

۳۷. **شرح غررالحکم و دررالکلم آمدی - شرح جمال‌الدین محمد خوانساری بر غررالحکم و دررالکلم**. ۱۳۶۶. تألیف عبدالواحد بن محمد تیمی آمدی. با مقدمه و تصحیح سید جمال‌الدین حسینی ارموی. محدث. دوره هفت جلدی. تهران. انتشارات دانشگاه تهران.

۳۸. **صحیفه سجادیه**. ترجمه محمد مهدی رضایی. ۱۳۸۲. قم. نشر جمال.

۳۹. طاهری عطار، غزاله. ۱۳۸۵. **بررسی نقش عدالت در بقا و فروپاشی مدیریت دولت‌ها (مطالعه موردی: دوره هخامنشیان)**. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی. دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.

۴۰. کشفی، عبدالرسول. ۱۳۸۱. "کاربرد روش هندسی در فلسفه اسلامی". **مقالات و بررسی‌ها**. دفتر ۷۱. دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران. صص ۲۲۵-۲۲۱.

۴۱. موحد، محمدعلی. ۱۳۸۱. **در هوای حق و عدالت، از حقوق طبیعی تا حقوق بشر**. تهران. نشر کارنامه.

۴۲. نبوی، لطف‌الله. ۱۳۶۹. "روش‌شناسی علوم قیاسی". **مدرس. دوره اول، شماره ۲**. تهران. دانشگاه تربیت مدرس. دانشکده علوم انسانی. صص ۱۸۵-۱۷۳.

۴۳. **نهج‌البلاغه امام علی «علیه‌السلام»**. گردآوری، سید شریف الرضی. ترجمه عبدالمحمد آیتی. ۱۳۷۹. تهران. بنیاد نهج‌البلاغه و دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

۴۴. **نهج‌البلاغه امام علی «علیه‌السلام»**. گردآوری سید شریف الرضی. ترجمه علامه جعفری. ۱۳۸۰. به اهتمام علی جعفری. تهران. مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری و دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

- 54 . Dworkin, Ronald .1977. "Hypothetical Contracts and Rights". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 126-136.
- 55 . Fraser, Nancy & Linda J. Nicholson .1988. "An Encounter Between Feminism and Postmodernism". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 321-334.
- 56 . Friedman, Marilyn .1990. "Sommers and Family". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 298-306.
- 57 . Habermas, Jurgen .1995. "The Rule of Law and Democracy". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 181-187.
- 58 . Hampton, Jean .1996. "The Liberals Strike Back". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp.249-256.
- 59 . Hare, R.M .1978. "Justice and Equality". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 165-176.
- 60 . Hatch, Mary, Jo .1997. *Organization Theory; Modern, Symbolic, and Postmodern Perspectives*. Oxford University Press.
- 61 . Hospers, John .1972. "The Libertarian Manifesto". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 24-34.
- 62 . Hughes, Owen E. 2003. *Public Mangement and Administration: An Introduction*. Palgrave.
- 63 . Janaway, Christopher .1999. "Ancient Greek Philosophy I: The Pre – Socratics and Plato". in A.C. Grayling (Ed.). 1999. *Philosophy 1: a Guide Through the subject*. Oxford University Press.

۳۵ . *نهج البلاغه امام علی «علیه السلام»*. گردآوری سید شریف الرضی. ترجمه گویا و شرح فشرده از محمد جعفر امامی و محمدرضا آشتیانی. ۱۳۸۱. زیر نظر ناصر مکارم شیرازی. قم. مدرسه الامام علی ابن ابیطالب «علیه السلام».

۳۶ . *نهج البلاغه، سخنان امام علی ابن ابیطالب «علیه السلام»*. گردآوری سید شریف الرضی. ترجمه سید جعفر شهیدی. ۱۳۷۸. تهران. انتشارات علمی و فرهنگی.

۳۷ . *نهج البلاغه حضرت امیرالمؤمنین علی «علیه السلام»*. گردآوری سید شریف الرضی. ترجمه محمد دشتی. ۱۳۷۹. چاپ هفتم. قم. نشر مشرقین.

۳۸ . *نهج الفصاحه، مجموعه کلمات قصار حضرت رسول اکرم «صلی الله علیه و آله»*. ترجمه ابوالقاسم پاینده. ۱۳۷۶. چاپ دوم. تهران. انتشارات جاویدان.

۳۹ . نیری، شهرزاد. ۱۳۸۴. *طراحی سیستم خطمشی گذاری برای توسعه عدالت مراوده ای (بر مبنای آموزه حق مدار در نهج البلاغه)*. پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی. دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی.

۵۰ . *وسائل الشیعه*. شیخ حر عاملی. چاپ ۱۴۰۹ هجری قمری. قم. مؤسسه آل البيت.

منابع انگلیسی

- 51 . Aristotle (ed. 1943). "The Nature of Justice". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 214-223.
- 52 . Benhabib, seyla. 1996. "Toward a Deliberative Model of Democartic Legitimacy". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 197-211.
- 53 . Black, Stewart, J. & Lyman W. Porter .2000. *Mangement: Meeting new challenges*. Prentice – Hall.

- 73 . Narveson, Jan. "Contracting for Liberty". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 57-67.
- 74 . Nell, Edward & Onora O'Neil .1972. "Justice Under Socialism". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 79-87.
- 75 . Nielson, Kai .1985. "Radical Egalitarianism". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 88-98.
- 76 . Nozick, Robert .1974. "How Liberty Upsets Patterns". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 99-101.
- 77 . Okin, Susan .1989. "Justice and Gender". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 266-281.
- 78 . Plumptre, Tim & John Graham.1999. "Governance and Good Governance: International and Aboriginal Perspectives". *Institute On Governance*. December 3. 1999.
- 79 . Popper, Karl R. 1962/1966. *The open society and its enemies, I, Plato*. New Jersey. Princeton Universtiy Press.
- 80 . Rawls, John.1999. *A Theory of Justice*. revised edition. Oxford.
- 81 . Raz, Joseph .1990. "Justice and Truth". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 150-153.
- 82 . Reiman, Jeffrey .1997. "Postmodern Argumentation and Post – Postmodern Liberalism". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 316-320.
- 83 . Rosen, Lawrence. 2000 . *The Justice of Islam*. Oxford.

- 64 . Kant, Immanuel. "The Contractual Basis for a Just Society". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 104-109.
- 65 . Larmore, Charles .1995. "The Foundations of Modern Democracy". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 188-196.
- 66 . Lyotard, Jean – Francois.1984. "The Postmodern Condition". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 308-315.
- 67 . Machan , Tibor R. 1989. "The Nonexistence of Basic Welfare Rights". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 45-56.
- 68 . MacIntyre, Alasdair .1990. "the Privatization of Good". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 238-248.
- 69 . Marx, Karl & Friedrich Engels .1888. "The Socialist Ideal". in James P. Sterba(Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 70-78.
- 70 . Mill, John Stuart .1863. "On The Connection Between Justice and Utility". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 154-164.
- 71 . Mill, John Stuart. 1869. "the subjection of women". In James P. Sterba (Ed.). *Justice : Alternative Political Perspectives*. Third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 258-265.
- 72 . Muhajirani, Abbas. 2001. "Twelve – Imam Shi'ite Theological and Philosophical Thought". in seyed Hossein Nasr and Oliver Leaman (Eds.). 2001. *History of Islamic Philosophy* . Translated by Eds. Routledge. pp. 119-143.

- 84 . Sandel, Micheal .1996. "The Public Philosophy of Contemporary Liberalism". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 224-237.
- 85 . Solomon, Robert C. 2001. "Justice As a Virtue". in James P. Sterba (Ed.). *Social and Political Philosophy. Contemporary Perspectives*. 2001. Routledge.
- 86 . Sommers, Christina.1989. "Philosophers Against the Family". in James P. Sterba (Ed). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 291-297.
- 87 . Sterba, James P. 1990. "Feminist Justice and The Family". in James P. Sterba (Ed.). *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. 1999. Wadsworth Publishing Company. pp. 282-290.
- 88 . Sterba, James, P. 1999. *Justice: Alternative Political Perspectives*. third edition. Wadsworth Publishing Company.

این کتاب حاصل کاری گروهی است؛ گروهی فرازمانی که از هنگام ایراد خطبه‌ها، انشای نامه‌ها، بیان حکمت‌های امام علی علیه السلام شکل گرفت؛ با تلاش افرادی که هرچه را شنیدند به خاطر سپردند و هرچه را نوشتند از اشتباه پیراستند و عهده‌دار شدند تا این امانت را به درستی به دیگران برسانند؛ کسانی که این خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها را جمع‌آوری کردند و خطر مقابله دشمنان آگاه‌سازی مردم را به جان خریدند و از مرگ نهراسیدند و کسی که بخش مهمی از معانی را در نهج البلاغه جمع نمود و همه آنان که بر این گنجینه بلاغت چاشویه و تفسیر نوشتند و آن را به زبان‌های گوناگون ترجمه کردند؛ و اکنون کتاب مختصات حکومت حق مدبر حاصل شده است! با این ادعا که عدل به روایت حق مدار تحقق یافتنی است و سال‌ها پژوهش نگارنده حاکی از آن است که بزرگ‌ترین مانع تحقق عدالت حق مدار، فقدان سیستم خط‌مشی‌گذاری مناسب و ضعف عزم عمومی برای اجرای الزامات آن است. از این رو، سیستم اولیه برای استقرار آن پیشنهاد شده است تا در سیر پژوهش‌های مستمر آیندگان اصلاح شود و منقح گردد و از عالم انفس به عالم آفاق تسری یابد؛ و بدان امید که در پرتو آفتابی که باید روزگاری شرق و غرب عالم را یکباره غرق نور گرداند دانش پژوهانی بسیج شوند که مختصات شهر عدل را مستمراً بازایی و بازپردازی کنند تا راهی روشن آشکار گردد! امید آن که تدوین این کتاب نیز حرکتی اثربخش در این راه روشن باشد.

شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

ISBN: 978-964-445-919-1

9 789644 459191

قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال